

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

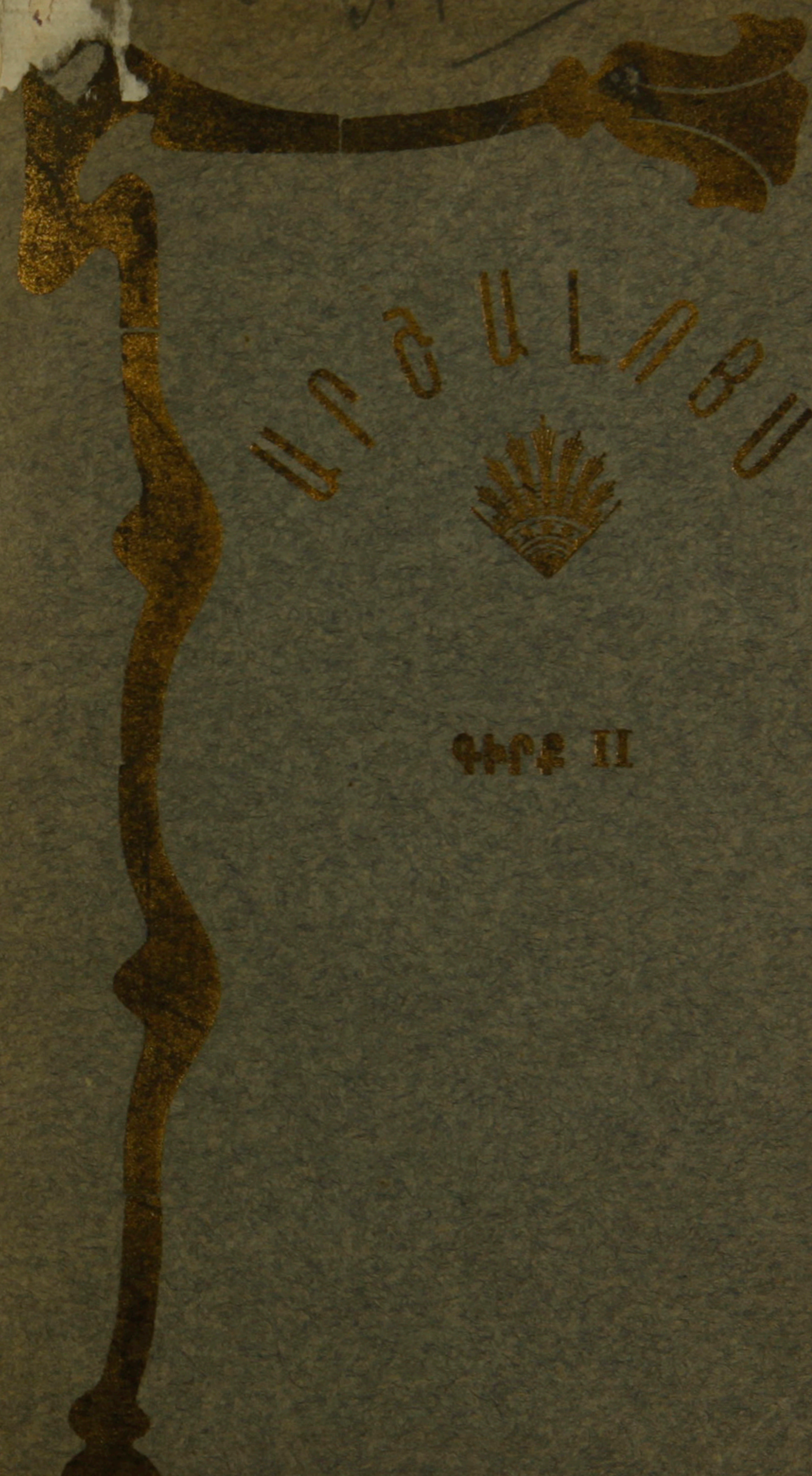
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

8 N159

ԱՐՇԱԼՈՅԱԿ
ԳԻՐԻ

ԳԻՐԻ II

~~891.99-82~~
~~4-92~~

ԹԻՖԼԻՍ ԿՆՊՈՒՄ

«ԱՄՂԱԿ» Ի յարգելի խոփան

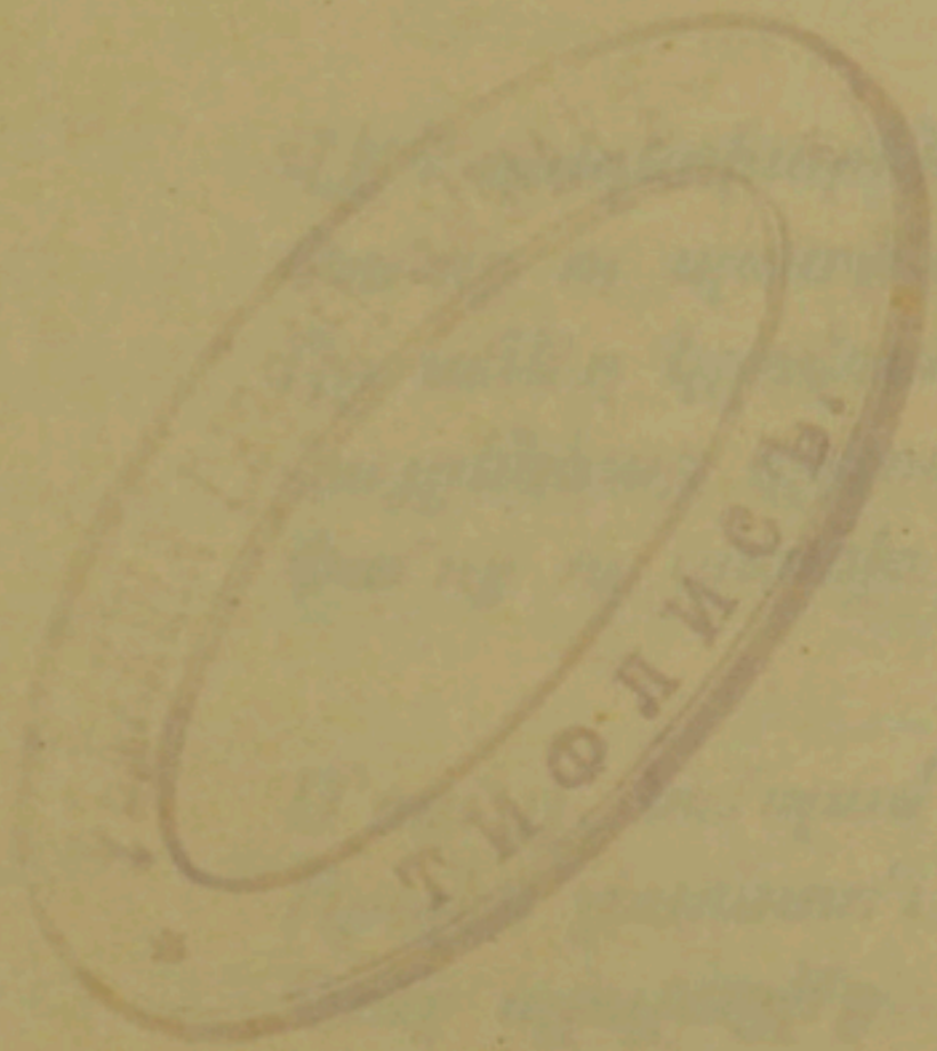
159.

891-99-82

Ա-92

2

44

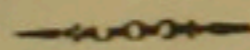
ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Գրական, Գեղարուեստական

և Զննատական

ժողովածու

Գ Ի Բ Բ II.

Խմբագրեց՝

Ե. Սաղոյեան

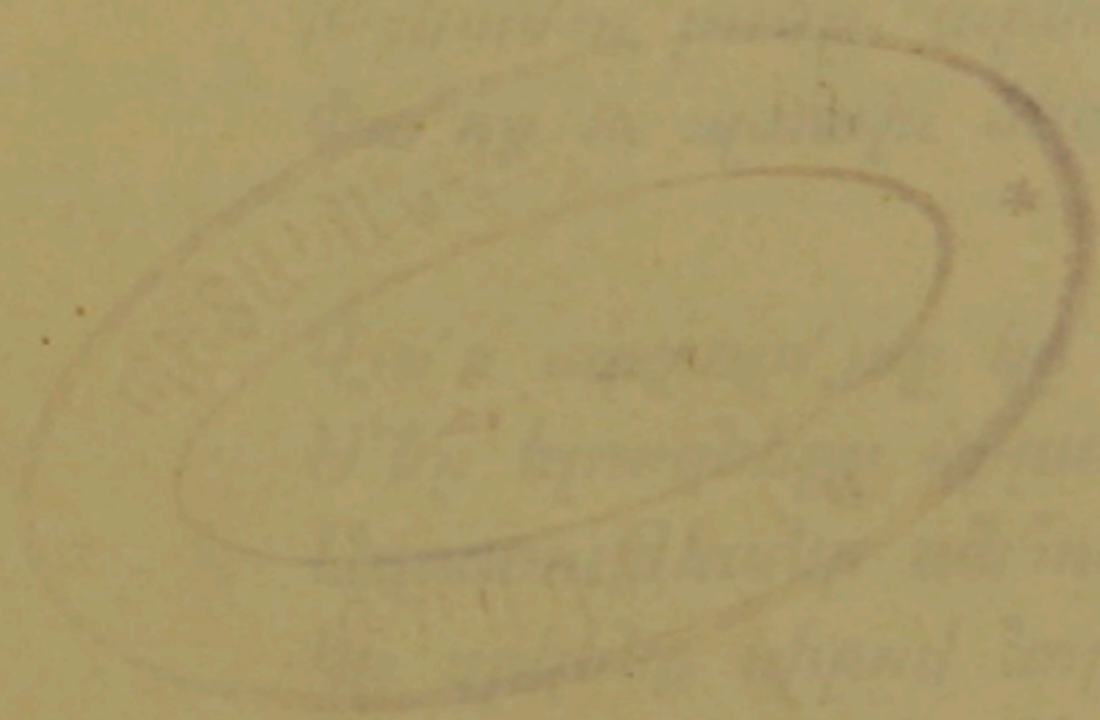

ԹԻՖԼԻՉ

Տպարան Հայօրհաս Մուղ. պեր. № 8

1915

1002
7440

1002 7440

(4565)

UNIVERSITY

Department of Psychology

Dr. A. H. ...

...

...

...

...

...

...

...

6905-Wh

ՓԱՌԷ 2ԵԶ, ՀԵՐՈՍՆԵՐ...

Վէ՛հ գաղափարին զոհուած հերոսնե՛ր,
Փա՛նք ու պատի՛ւ ձեզ, ձեր պայծառ անուան,
Որ ասե՛ղ կրովում ընկաք անվէհե՛ր
Հայրենեաց գրկում, գտաք գերեզման...
Փա՛նք ու պատիւ ձեզ...

Մու՛յլ, ամպամա՛ծ, երկնքում հայի՛
Որպէս լուսատո՛ւ, յուսատու սատղե՛ր
Դուք պլպլացի՛ք... ու մեր ամայի՛
Սրտում ծնեցիք ոսկի երազնե՛ր...
Փա՛նք ու պատիւ ձեզ...

Տանջուած հայի լացն ու կալան՝
Լցրի՛ն վրէժով ձեր հպարտ հոգին,
Սլացա՛յք կովում թօթափել դաժան
Թշնամու լուծը, արնո՛տ, ցաւագին ..
Փա՛նք ու պատիւ ձեզ...

Վա՛ն արշալո՛յսը կը ծագէ շուտով,
Մեր երազները կիրականանան.
Ազատութեանը անհուն կարօտով՝
Կը գրկենք սիրով նոր շէմքում զարնան...
Փա՛նք ու պատիւ ձեզ...

Փա՛նք ձեզ հերոսներ, ձեր պայծա՛ն անուան,
Ձեր սուրբ զործերից կը հիւսենք երգե՛ր,
Ու նոր բողբոջող նորածիլ զարնա՛ն
Թարմ ծաղիկներից փառաց՝ պսակնե՛ր ..
Փա՛նք ու պատի՛ւ ձեզ...

Գագիկ Մխիթարեան

ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ԶԱՆԳԸ...

(Նուէր երկու քոյրերին)

Ահ, մոռացութիւն, արդեօք այնքան զօրեղ կը լինե՞ս, որ կարողանաս յիշողութիւնիցս գոլորշիացնել մի պատկեր, որ երբեմնակի վերապրումներիս մէջ, որպէս սուկալի գեհէն կանգնում է ուղեղիս առջև...

Առաւօտ էր, այո՛ օգոստոսեան մի ջերմ առաւօտ։ Վ. գիւղի անտառը ներկայացնում էր մի կատարեալ դրժոխային աշխարհ։ Քաղթականները պարուրել էին անտառը իրենց մէջ. այո՛, յիշում եմ մայիսին, երբ մի գով երեկոյ թիկնած թաց խոտերի վրայ մտորում էի այն պայծառ օրը, երբ նոյն տեղում գլուխս նրա կրծքին դրած մտորում էի և ձեռքերով խաղում նորածիլ խոտերի հետ... և այսօր այն կանաչները չկան. անտառը տնջում է տասնեակ հազարաւոր ոտների տակ, տնջում է և լալիս՝ բարդիները խոնարհուել են և պտղաւու ծիրանիները թևազուրկ թռչունի պէս լուռ իրենց սև օրն են ողբում...

Քաղիւր, պոկիւր ծառերի ճղները, անասունները սոված սատկում են, — գոռում էր իր տղային ծերունի գաղթականը։

Եւ ծառերը հեծկլտում էին, նրանց դալար ճղները մէկիկ—մէկիկ վայր էին թափվում, իսկ տղան դեռ կոտորում էր ճղները։ Կարծէք ծառերը զգում էին թշուառների անել դրութիւնը, զգում էին, որ նրանց պէտք է օգնել և նրանք արձակում էին նոր ճղներ, որպէս կեր քաղցած անասունների։

Կանաչ անտառը դարձել էր չոր գետին, անասունները աղիողորմ բառաչում էին քաղցից և մանուկը չանգոռում էր մօր կուրծքը։

— Բայց ի՞նչ կուզես, կաթ... չկայ...

Եւ անտառի մի ծայրում մուխ էր բարձրանում պալան—պալան դէպի վեր, դէպի Աստուած և կարծէք այդ մխի մէջ մարմնացել էր տասնեակ հազարաւորների վրէժխնդրութեան բողոքը։

Եւ այնտեղ չոր գետնի վրայ պառկած էին հազարա-
ւոր հիւանդներ... չոր գետնի վրայ...

—Մի կտոր հաց. մի պուտ ջուր—, մղկտում էր հի-
ւանդը.

Ա՛հ, մոռացութիւն, արդեօք այնքան զօրեղ կը լի-
նե՞ս, որ կարողանաս յիշողութիւնիցս գոլորշիացնել մի
պատկեր, որ երբեմնակի վերապրումներէս մէջ, որպէս
սոսկալի գեհէն կանգնում է ուղեղիս առջև...

Նա մի ջահէլ, սիրուն տղամարդ էր՝ նստած այդ չոր
գետնի վրայ և ձեռքերի մէջ էր իր եռամեայ մանուկը...
նրա օջախի վերջին կայծը...

—Բժիշկ, փրկի՛ր բալիս—, մղկտում էր խեղճ տղա-
մարդը:

Ու բժիշկը փրկեց «բալին» ան...

Մի քիչ դեղ... մի վայրկեանական ցնցում և... և
խեղճ տղամարդը գրկում ամուր սղմել էր «իւր օջախի վեր-
ջին կայծի դիակը»...

—Եաման... եաման բալէս...

—Եաման բալէս... եաման Աստուած, եաման...

Տղամարդը՝ ջահէլ, թիկնաւէտ լալիս էր, մղկտում
ուժգին...

—Բալէս, քանդուած տանս վերջին յոյսը... հա՛, հա՛,
հա՛...

Եւ ջահէլ տղամարդը, որպէս երկաթէ գունդ գետին
խփեց երեխայի դիակը ու ոտքի ելաւ...

—է՛հ, ես պէտք է գնամ, ես պէտք է լուծեմ, իմ
խեղճ ընտանիքիս մարմնացած վրէժը....

—է՛հ, մարդիկ, ես փոքրիկ տան զաւակ չեմ, քառ-
ասուն հոգի էր մեր գերդաստանը, հարուստ էր, անուանի
և պատուաւոր... այժմ ես եմ նրա վերջին մնացորդը:
Ջարդեցին մերոնց, կոտորեցին սև, մութ ձորերում. ջար-
դեցին, կոտորեցին և ես մնացի: Փոքրիկս, հա՛, բալէս էն
էլ, զո՛հ գնաց մեծ արհաւիրքին... հա՛, հա՛, հա՛...

—է՛հ, ճամբայ տուէք, ես պէտք է գնամ, տեսէք,
հա՛, հա՛, հա՛... լսում էք վրէժխնդրութեան զանգն է խփում...
Օ՛ն ուրեմն յառա՛ջ, աներկիւղ յառա՛ջ դէպի վրէժխնդրու-
թիւնը...

Հա՛, հա՛, հա՛...

Նա խելագարուած էր:

Ահ, մոռացութիւն, արդեօք այնքան զօրեղ կը լինես, որ կարողանաս յիշողութիւնիցս գոլորշիացնել այդ պատկերը... այդ պատկերը, որ երբեմնակի վերապրումներիս մէջ, որպէս սոսկալի գեհէն կանգնում է երևակայութեանս մէջ...

Ն. Հ. Սեւադա

էջմիածին.

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

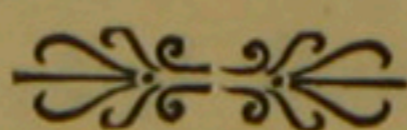
Ո՛վ դու ցրուած անտուն հօտի խղճուկ Մայր,
Ահա արդէն ես տեսնում եմ քեզ ընկած,
Հառաչում ես, դու հեծծում ես ցաւագար՝
Սուրբ մարմինդ արնաշաղաղ, յօշոտուած:

Դու մեռնում ես մեծ երկունքից պայքարի:
Շղթայեակապ, որպէս անարգ մի գերի,
Ու քո անուշ երազներդ լուսեղէն
Խորտակուեցան քո անհամար ցաւերէն:

Բայց ո՛չ, սուրբ Մայր, դու չես մեռնի, ես գիտեմ,
Դու պիտ' ապրես, դու պիտ' տեսնիս մի եղեմ.
Նայի՛ր՝ ինչպէս քո որդիքը սիրասուն՝
Խոր վէրքերդ, բիւր ցաւերդ են ամօքում:

Ու դու կելնես դարձեալ զուարթ, ժպտադէմ,
Քո մեծ հոգին բոյր կշնչէ ծաղկունքէն.
Դէ, քաջացի՛ր, ո՛վ ցաւակէզ Մայր անգին
Քեզ պիտ' ծագէ նոր արշալոյս երկնային:

Գուրմարկունի

ՄԵՆՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԻՆ...

Տխուր ու մուլար, մտքերիս զգերի՝

Հուսկէս գիշերին,

Հոգիս է լալիս, վիշտը խեղճերի՝

Այս խաւար ժամին:

Եւ յանկարծ դուռս մեղմիկ բախում են

Այս տխուր ժամին,

Տէ՛ր, Աստուած, ո՞վ է, -ես մտածում եմ,-

Այս ուշ գիշերին:

Վշտահար սրտով ես ներս եմ կանչում

Այս անկոչ հիւրիս,

Բայց դուռս նորից բախում են, բախում

Ու ներս չեն գալիս:

«Ո՞վ ես դու, Ոգի՛, թէ մարդ» ձայն եմ

Դուռս բախողին: [տալիս

«Ի՞նչ ես աղմկում լուռ մենութիւնս

Այս խաւար ժամին»:

*
*
*

«Մեծ տառապանքն եմ անթիւ խեղճերի

Այս կէս գիշերի

«Այս կէս գիշերին քեզ էլ եմ կանչում,

Որ ելնես մարտի.

«Հոկ խոսքով խղճալ թոյլին, տկարին՝

Ցնորքն է տմարդի,

«Հարազատներիդ ես եմ թշնամին,

Դէհ, շոտ, ել մարտի»...

ՎԻՇՏՈՒՆԻ

Վերին-Ա.գա

ԱՇՈՒՆ

Մի մեծ սոսկալի հրաշք էր պատահել կեանքի վայրերում, մի անսպասելի, չարաբախտ հրաշք. Գարունը չըբնաղ, որ գիտեր սակաւ բացակայ լինել, գնացել է մեզնից շատ հեռու, անհետ ու անդարձ: Ու էն օրից վեր Աշունն է պատել կեանքի վայրերին, որոնք մշուշապատ, անլոյս, անժպիտ միշտ սև են, տխուր, թօշնած ու անբոյր. էլ թուփ ու ծաղկունք չեն բուրում այնտեղ անուշ, կենսարար, ու էլ չի լսվում վաղուց սոխակի նուազը սիրոյ. Քամին է միայն կեանքի վայրերում երգում տխրածայն, վհուկի երգեր:

Եւ այդ սև աշնան անգարդ վայրերում ապրում են անթիւ արիւնոտ սրտեր. Մեռնում են նոքա շուտով, վաղաժամ, թիթեռի նման, չտեսած ո՛չ բոյր, ո՛չ գարնան հրապոյր, խորքերը լեցուն իղձերով անհուն: Տեսում եմ անհա հովիտը կեանքի լցուած է անմեղ, անբիծ զոհերով, մարդկանց դիակով:

Տեսնում եմ նաև նրանց ոսկորից սև Մահը իր համար պալատ է շինել, իսկ դիակների անթիւ գանգերից գահ է կառուցել ու գահի գլխին դևի քրքիջով հրճվում է, կանչում՝ «Հերոս եմ, արքայ, ո՞վ կարայ սրիս նոյնիսկ կամացուկ ու թեթև զարկից չընկնել շնչասպառ»

Աւանդ, դեռ երկամր նա պիտի ուրախ քրքջայ, թէ կըգայ մի օր ու կըխորտակուի պալատը նրա մեծ և նսփառքից զուրկ կըշրջէ նորից գերանդին ձեռքին նիհար, այլանդակ... Օ՛, այո՛, կըգայ շուտով այն օրը անկման, երբ նորից կեանքի վայրերը արնոտ կըհագնեն գարնան ծաղիկներ բուրեան, ու մեր սրտերը վշտոտ ու լալուկ կըգրկեն սլայծառ շողեր ու բուրմունք:

Հան-գիր

ՊՕԷՏԻՆ

(Նուէր Գուրգէն Նասիբեանին)

Այս ընդհանուր սուգ ու շիւան օրերին
Երբ վաթանդ արեան մեջ է շաղախուած,
Դու ել ջերգես խինդ ու ծիծաղ մեր սրտին,
Թո՛ղ քնարդ հնչէ լալուկ, տխրամա՛ծ:

Վառ. կուսական անբիծ սիրոյն ծարաւի,
Թո՛ղ քո հոգին սիրոյ երգեր ջհիւսի.
Քո սիրուհին քո վաթանն է արնաքամ,
Որ կկանչէ զաւակներին օգնութեան:

Քնարդ լարի՛ր, դուրս ել որպէս մարգարէ,
Խօսքդ—կրակ՝ թո՛ղ բիւր սրտեր փոթորկէ.
Երգի՛ր սերը եղբայրական, յո՛յս, հաւա՛տ,
Որ նրանք դիմեն հեռուները լուսազարդ:

Այս ընդհանուր սուգ ու լացի օրերին
Չերգես, պօե՛տ, խինդ ու վայելք դու հային.
Թո՛ղ քնարդ հնչէ երգեր ոգեշունչ
Ու սրափեցնէ մեր սրտերը լուռ ու մունջ:

Սարգիս Գալաշեանց.

Թիֆլիզ.

Ա Շ Ո Ւ Ն

Աշունն եկաւ նորից, մռաշիւ, մթնաշոճ,
Յուրտը նորից պատեց շուրջս մահաշունչ,
Նորից վիշտը ինձ համակեց սիրտ մաշող,
Գարնան օրերն ա՛խ, փչեցին վերջին շունչ...

Սար ու ձորեր, դաշտ ու անտառ, արօտներ՝
Ամայնացան, ծառ ու տերեւ դալկացան,
Էլ չէ՛ ժպտում մեզ արեւը կենսաբեր՝
Յող ու ծաղիկ մեզ ժպտացին ու անցան...

Ու պարտուած տերեւները ծառների՝
Հա՛ կը թափուին, խոհաւ գետնին գլխիկոր,
Ու սառ թամին ուժգնօրէն կատաղի՝
Կըցրէ այն, մութ անկիւններն հեռաւոր...

Ու մնացին օրերն ամպոտ ու գունատ՝
Որ կանձրեւէն, ու կըսգան տխրամած,
Աշունն է ա՛խ.., սրտիս նման յուսահատ՝
Որ կափսոսայ երազ օրերն իր անցած...

Ո՛ւր մնացին պայծառ օրերն երազկոտ՝
Որ երբեմն կուտային հոգաւ տե՛նչ ու սե՛ր,
Ո՛ւր մնացին այն ծիծեռներն ինձ ծանօթ՝
Որ ազանջիս կըմըմնջային նոր յայտե՛ր...

Զկան նոքա. չկան, անցան, գնացի՛ն,
Անապատ է այժմ շուրջս ամայի,
Խենթ հողմերի հառաչանքը տխրագին՝
Կը հեծեժէ, որպէս գուժկան սեւ մահի...

Աշունն եկաւ նորից, մռաշիւ, մթնաշոճ,
Յուրտը նորից պատեց շուրջս մահաշունչ,
Նորից վիշտը ինձ համակեց սիրտ մաշող՝
Գարնան օրերն ա՛խ, փչեցին վերջին շունչ...

Գագիկ Մխիթարեան.

Ընտանիքի Գ/վ.

ԹՅՈՒՄՄՈՒՄ ԵՆ ԺԱՂԻԿՆԵՐԸ...

Թառամհւմ են ծաղիկները գարուն կեանքիս՝
Վաղանցուկ,
Հնչրվում է մահուան երգը իմ ականջին
Կամացուկ,
Գարունն անցան... թշուառ կեանքիս շուտ յաջորդեց
Ցուրտ աշուն՝
Չկայ ծիծաղ, չկայ ժպիտ, երգը լռեց
Իմ հնչուն:
Ամայի է շուրջս, անապատ արցճենք, արի՛ւն,
Ու աւեր,
Մռայլ հեռվում մոլթն ու անյայտ, վայում է բուն
Վշտասէր:
Դուռս է ծեծում ահեղ քամին, ուժգնօրէն՝
Հալազին,
Սիրտս է լալիս իմ մտերմի արցունքներէն
Ցաւազին:
Մութ գիշերին խօլ քամու հետ՝ հիվ է լալիս,
Հեծկլտում,
Ո՞վ է արդեօք եարին փնտրում, պնում—գալիս՝
Կուրծք ծեծում...
Ո՞վ է արդեօք կանչում մթնում՝ «հւր ես մայրիկ
Սիրասուն...»,
Ո՞վ է արդեօք փնտրում բալին, քաղցած, բորիկ,
Ու անտուն...
Ո՞վ է նստած սառ շիրիմի մօտ արցունք թափում
Խաւարում,
Սև մահերգի մեղեդիներն ասում, յուզվում,
Հառաչում...
Ա՛խ, չգիտեմ... մտորում եմ... աշնան գրկում
Ցրտաշունչ,
Բիւր թշուառներ են հեծեծում, լալիս, տնքում,
Անմոռնչ...
Ու ես տխուր երգս խառնած քամիներին՝
Խենթ—խելան,
Մասնակից եմ հանուր ողբին—աշնան ցաւին
Վշտահար:
Աշուն, աշուն, դարդլու աշուն, մի շատ անցիր
Հեռացիր

Մեր վշտերը գրկիր ու տար, մեզ մոռացիր,
Մոռացիր...

Ա՛խ ես կուզեմ տեսնել նորից մի նոր գարուն
Ծաղկաշատ՝

Ուրախ դէմքեր, քանդոր ժպիտ, երկինք սիրուն՝
Աստղաշատ.

Ու երկիրը վերածնուած՝ մարդիկ անվիշտ,
Աներեւ,

Ապրէին ազատ, մոռնային արցունք, վայելէին միշտ
Տենչ ու սէր...

Քո ցուրտ ծոցում կը թառամին մեր վառ կեանքի
Ծաղիկներ,

Ա՛խ հեռացիր արնոտ աշուն, դու տանջանքի
Հեզ ընկեր:

Թող չըհնչուի իմ ականջին ցուրտ մահերգի
Մեղեդին՝

Դեռ կարօտ է տանջուած սիրտս ուրախ կեանքի
Վայելքին...

Գազիկ Մխիթարեան.

Ընտրով Դ/վ.

ԹՈՇՆԻԿԸ

...Ու ես թափառում էի անտառի խորքում հրացանը
ձեռքիս՝ անհասկանալի կարծրութեամբ սպանելով փոքրիկ
թռչնիկներին:

Սաղաղ իրիկնադէմ էր: Արևը մայր էր մտնում: Ող-
որենի գագաթի վրայ նստած էր մի թռչնիկ՝ դեղնագոյն
կուրծքը դէմ տուած արևի մայր մտնող ոսկէ ճառա-
գայթներին: Թռչնիկը երգում էր մի աղեկտուր երգ, որի
սրտապատառ հնչիւնները գալարվում էին մորմոքալով
անտառի խորքում ու գնում հեռո՛ւ, հեռո՛ւ...

Կարծես թռչնիկը զառանցում էր....

Նա նայում էր արևմուտքին և տխրում...

Յանկարծ պայթեց հրացանը: Թռչնիկը վեր թռաւ,
բարձրացաւ դէպի վեր, կարծես կամենալով վերջին ան-
գամ նայել արևին, և քարի նման նետուեց փոքրիկ ձըն-
ծաղիկների մէջ... երբ մօտեցայ նրան, արդէս անչնչա-
ցած էր:

Ես կանգնած էի հրացանիս ձայնից սարսափած ան-
տառում, սպանուած թռչնիկը ձեռքիս: Տերևների և մա-
նուշակների բոյրերի հետ խառնուել էր վառօգի ծուխի
սուր հոտը...

Ինձնում մի ինչ—որ բան շարժուեց...

Ես տխրեցի:

Այն օրուանից թէև տարիներ են անցել, բայց կեան-
քիս դժուար ըօպէներին երբ ինձ ծանր վէրքեր են հասց-
նում, յաճախ եմ յիշում այն թռչնիկին և անհուն կսկիծը
սրտումս ես աշխատում եմ բարձրանալ դէպի վեր, դէպի
յաւիտենական ճշմարտութիւնն ու Գեղեցկութիւնը, բայց
երկար չի տևում այդ, և ես նորից ինձ տեսնում եմ ան-
ողոր իրականութեան մէջ...

Ե. Սաղոյեան

ԱՆ, ԻՆՉՈՒ, ԻՆՉՈՒ...

Ա՛խ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ մեր այս աշխարհում
Զկայ եւ ոչինչ անվերջ, անքակտում.
Ամեն ինչ ունայն, անմիտ եւ պատրանք,
Ստոր, զգուելի մարդկային արարք:

Մարդիկ ատելի, խարդախ, կեղծաւոր,
Գործերն անմիտ, անվերջ թունաւոր,
Ոգիները փոքր, արարքները ստոր,
Զգացումներն հիւսուած կրքերի բոյոր:

Սրտերը նեխուած մի գարշելի պարկ,
Սիրուն, զարգարուն, գլուխները դատարկ,
Շինծու արտաքին, ներսը ողջ նեխուածք,
Ա՛խ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ եւ կեանքը մի պատրանք:

Է. Նազարեանց.

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

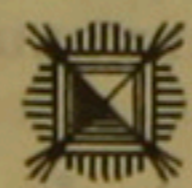
Դու դարաւոր ու հոյակապ չինարի,
 Ո՛վ քափքփեց սերեւներդ քո նօխուն,
 Ինչո՞ւ այդպէս՞ դու նայում ես քախժալի,
 Վօսառչո՞ր մքան միջին հեծեծում:

Ա՛խ, չար քամին, զուլում քամին սեւ կեանքի
 Քեզ տատանեց ու կոտորեց քո ճղներ,
 Էն օրից վեր չունիս սերել դալարի
 Մերկ ու դատարկ սոսափում ես սեւ երգեր:

Բայց դու դարձեալ մի վիասւիւր, խղճուկ ծառ,
 Կանցնի առուն, կանցնի ձմեռ ցրտալի
 Կգայ գարուն, ու երկինքը փրկարար
 Քեզ կուղարկի գարնան՝ անձրեւ գովալի

Ու կծաղկես այն ժամանակ դու նորէն
 Տերեւներով դալարագոյն մեթաքսեայ
 Ու քո ոսեից օտխակները կկանչեն,
 Ողջուներով առաւօյտին գեղամայ:

Սարգիս ԴԱԼՍՉԵԱՆ.

Ա Ղ Օ Թ Բ...

(Ստանիսլավ Պշիբըշևսկուց)

Օրհորդ Դուսիսային.

Դու՛, որ իմ մուսլ երազ-ցնորքներին մէջ խորասուզվում ես Քո թօշնած գարնան գեղեցկութեան պայծառ թևերով, Քո ճոխութեան ու փարթամութեան փայլով, կրակով ոչնչացնող դրախաավայրի կարմրավառ վարդով,—

Ո՛վ իմ փայլուն աղաւնեակս...

Շատ տանջանքներ վերապրեցի ես իմ երազ ցնորքներին մէջ՝ սկսած այն օրից, երբ Քեզ տեսայ վերջին անգամ. սակայն իմ սիրտը դեռ ևս փայլում է է՛լ աւելի, քան ճառագայթափայլ աստղերը, որոնց Դու շաղ տուիր իմ գարուն կեանքի շէմքին. դեռ ևս իմ արեան միջից դուրս են ցայտում ձեռներ դէպի երջանկութիւնը, որ Դու երբեմն բոցավառել էիր իմ մուսլ հոգում...

Դու՛ որ երեկոյեան պահուն քնքուշ մատներովդ կախարդիչ քնարի վրայ ծանր խոկումներ էիր նուագում հաճոյքի ըոպէսների մասին, որ տարուեցին որպէս հեռուն տարուող թևերի թափահարում. նուագեցիր նաև աստղերի մասին, որ ծովի մէջ խորասուզուելով առկայծում են հարաւում արիւնաներկ ցօղով, գիշերուայ մասին էլ նուագեցիր, որ ջերմ կրծքի տոչորուող սրտին գուրգուրում են—

Ո՛հ, իմ փայլուն աղաւնեակս...

Քանի անգամ արեգակը մայր էր մտել՝ սկսած այն օրից, երբ Քո երգերի դիւթիչ հնչիւններով Դու մխիթարում էիր իմ մուսլ հոգու տխրութիւնը. մինչև հիմա էլ տեսնում եմ Քո սևորակ աչերը, որ փայլում են անդրերկրային հրճուանքով. տեսնում եմ նաև փայլուն սպիտակ ձեռներդ ինչպէս ձգվում են դէպի ինձ և կրակոտ հպումով են պատասխանում իմ հպումին...

Դու՛ որ խռովայոյզ գիշերները ինձ համար դարձրիր պայծառ օրեր, աննկատելի ու աներևակայելի ցնորքների միջի իրականութիւնը հանգրբիր ինձ համար, մօտիկը

հեռացրիր դէպի անսահման հեռուն, վիրաւոր սրտումս
պլպլացող հուրհրատներ առկայծեցիր և սևաթոյր ծաղիկ-
ներին կեանքի կոչեցիր...

Ո՛հ, իմ փայլուն հրեշտակս...

Այն ըոպէից սկսած՝ Քո վերջին հայեացքը իմ հոգու
հանգած փայլը իր մէջ անդրադարձնելուց յետոյ աշխարհը
հազար անգամ վերաստեղծուեց. մինչև հիմա իսկ տես-
նում եմ Քո փոքրիկ մանկական դէմքը և ոռկեթել վար-
սերի ոսկեթագը գլխիդ շուրջը. տեսնում եմ՝ ինչպէս
երկու արցունքի կաթիլ հոսում են Քո ժպիտի մէջ, և
լսում եմ ինչպէս Քո ձայնիկը գանգատվում է մռայլ
գանգատով...

Դու՛ որ ամեն գաղտնիքի կնիքն ես պոկում և իմ
կեանքի բոլոր անմտութիւնների վրայ տարածելով բոսո-
րագոյն ծիածանը երկնքի մի ծայրից միւսը կարդում ես
ամեն ինչ...

Իմ շողշողուն աստղերը դեռ երբէ՛ք պտոյտ չէին
եկել այնպիսի խելագար պտոյտով, և Քո ճակատը պսա-
կող փայլը երբէք այնպէս չէր փայլվել այն ատենագոյն
փայլով, երբ Քեզ կորցրի յաւէտ...

Քո ոտների տակ եմ սփռում իմ աստղերը, Քո գար-
շապարը պարուրում եմ իմ վառ ցնորքների ծածկոյթով,
իսկ Քո ձեռքն եմ տալիս իմ սիրտը, իմ վիրաւոր սիր-
տը...

Յար. Յարութիւնեան

Նախիջևան Դ/վ.

*
* *

Աղջիկ ես դու, շուրթըդ սուտակ, շունչդ հաւը,
Հայեացքներդ—Նգիպտոսի գիշերներ!

Նոր է բացուել կուրծքդ թեթև—ձիւնաթոյր,
Նոր են այնտեղ եռում քնքուշ յուզումներ:

Ես տառապող, հրապուրուող մի հոգի,

Անկարող եմ, անկարող եմ նայել քեզ.

Քեզ նայելով, ես կըլինեմ բոցակէզ,

Ես յուզավառ երկրպագու վայելքի:

Թեթև կրծքիդ երեւումներն աննշմար

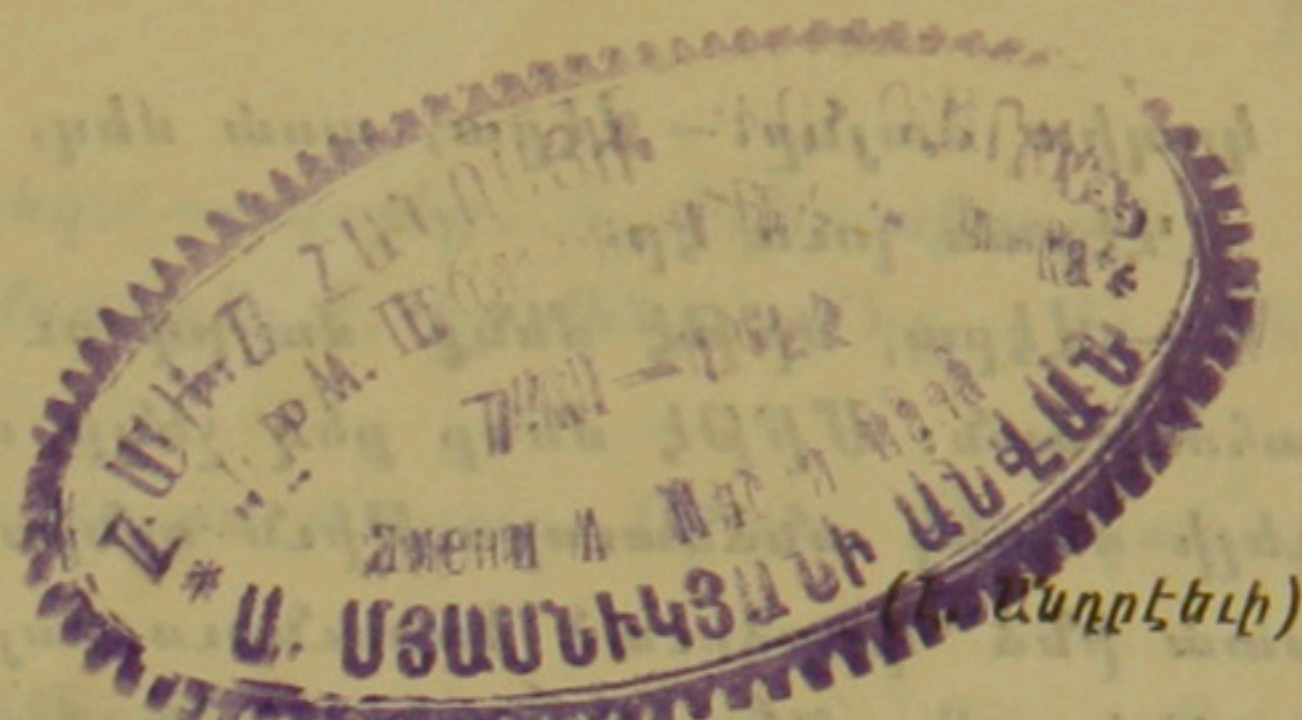
Ես տեսնելով, թուլանում եմ վայելքից,

Իսկ երբ յանկարծ հեռանում ես իմ աչքից,

Ես տրտմում եմ և աղօթում քեզ համար:

Համբ. Մազմանեան.

ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիսեան մի լուսնեակ գիշեր, երբ երգում էին սոխակները, հ. Իգնատիոսի առանձնասենեակը մտաւ նրա կիներ: Նրա դէմքը պատած էր թախիժով, իսկ փոքրիկ լամպարը դողում էր նրա ձեռքում: Մօտենալով ամուսնուն, նա թօթափեց նրա ուսը և, հեկեկալով ասաց.

—Տէր-տէր, գնանք Վէրօչկայի մօտ:

Առանց գլուխը յետ դարձնելու, հ. Իգնատիոսը ակնոցների տակից խէթ-խէթ և յառած աչքերով երկար նայեց տիրուհուն որ իր ազատ ձեռքով մի շարժումն արաւ ու նստեց ցածիկ գահաւորակի վրայ:

—Երկուսդ էլ... ինչքան անգութ էք,— արտասանեց նա ծանր կերպով, զօրեղ շեշտելով վերջին վանկերը, և նրա բարի, դէմքը ալլանդակուեց քարսիրտ վերաբերմունքի արտայայտութիւնից, կարծես դիմագծերով կամենալով ցոյց տալ թէ, ինչպիսի դաժան արարածներ են— ամուսինը և աղջիկը:

Հ. Իգնատիոսը ծիծաղեց, ծածկեց գիրքը և տեղից վեր կացաւ: Նա վերցրեց ակնոցները, դրեց պատեանի մէջ և մտածմունքի մէջ ընկաւ: Մեծ, սև միրուքը, որը հիւսուած էր արծաթէ թէլերով, գեղեցիկ ծալքերով ընկած էր նրա կրծքին և կամացուկ բարձրանում էր խոր շունչ քաշելիս:

—Դէ, գնանք, դիմեց նա տիրուհուն:

Օ՛րգա Ստեպանովնան արագ վեր կացաւ և քծնողական երկչոտ ձայնով խնդրեց.

—Բայց տես, չյանդիմանես նրան, տէր-տէր. դու էլ գիտես նա ինչպէս է...

Վէրայի սենեակը գտնվում էր միջին յարկում: Նեղլիկ, փայտէ սանդուխքը ճկվում և հեծում էր հ. Իգնատիոսի քայլերի տակ. տէր-հայրը, լիքը-լիքը և բարձրահասակ էր, ուստի և գլուխը կոացել էր, որ չդիպչի վերին յարկի յատակին, և գարշանքով խոժոռում էր դէմքը, երբ կնոջ բաճկոնակը թեթև դիպչում էր նրա երեսին: Նա գիտեր, որ իր խօսակցութիւնից Վէրօչկայի յետ ոչինչ չի դուրս գալ:

—Ինչո՞ւ համար,— հարցրեց Վէրան, երբ տեսաւ ծնողներին. հողանի թևերից մէկը բարձրացնելով դէպի աչքերը, իսկ միւս ձեռքն ընկած էր ամառային սպիտակ վերմակի վրայ և համարեա չէր զանազանվում նրանից, մինչ այն աստիճան նա սպիտակ, թափանցիկ ու սառն էր:

—Վէրօչկա...— սկսեց մայրը, հեկեկաց և լռեց:

—Վէրա,— ասաց հայրը, աշխատելով մեղմացնել իր կոշտ

1002
2440

ու կոպիտ ձայնը. — Վէրա, ասան մեզ, ի՞նչ է եղել քեզ:

Վէրան լուռ էր.

— Վէրա, մի՞թէ մենք՝ մայրդ ու ես արժանի չենք քո վրասահութեան: Մի՞թէ մենք քեզ չենք սիրում, մի՞թէ դու մեզնից աւելի մօտիկ անձնաւորութիւն ունիս: Ասան մեզ քո վիշտը հաւատան ինձ՝ փորձուած ծերունուս, այն ժամանակ դու հանգիստ կը լինես, եւ մենք կը հանգստանանք: Նայի՛ր քո ծերուկ մօրը, տես թէ ինչպէս է տանջւում...

— Վէրօչկա...

— Իսկ ինձ համար... — նրա կոշտ ձայնը դողաց, կարծես նրանում մի բան կոտորուեց. — Իսկ ինձ համար, կարծում ես, հեշտ է: Մի՞թէ ես չեմ տեսնում, որ քեզ կրծում է մի ինչ — որ վիշտ... Բայց, ի՞նչ վիշտ, ու ես՝ քո հայրը չգիտէ թէ այդ ինչ վիշտ է: Մի՞թէ այդպէս պէտք է լինի:

Վէրան լուռ էր: Հ. Իգնատիոսը մի առանձին զգուշութեամբ շփեց մօրուքը, կարծես վախենալով, որ մատները հակառակ իր կամքին կը վարսուեն նրա մէջ, և շարունակեց.

— Կամքիս հակառակ դու գնացիր Պետրօզրադ. մի՞թէ ես անիծեցի, անհնազանդութեանդ համար, մի՞թէ փող չտուի, կամ չէ՞՞ գուրգուրում քեզ: Ի՛է, ի՞նչ ես լուռ կացել: Ահա այդ էր քո Պետրօզրադը:

Հ. Իգնատիոսը լռեց: Նրան պատկերացաւ մի ինչ-որ վիթխարի, որձաքարերի մէջ պարուրուած, անյայտ վտանգներով լի օտար, անտարբեր մարդկանցով, ուր իր թոյլ Վէրան, միայնակ էր և ուր կործանեցին նրան: Մի անզուսպ ատելութիւն բարձրացաւ հ. Իգնատիոսի հոգում դէպի այդ զարհուրելի և անհասկանալի քաղաքը, և բարկութիւն՝ իր աղջկայ վրայ, որ լռում էր, յամառօրէն լռում:

— Պետրօզրադը այստեղ ոչ մի գործ չունի, — թախծօրէն ասաց Վէրօչկան և փակեց աչքերը. — Իսկ ինձ ոչինչ չի եղել: Լաւն այն է, գնացէք պառկէք, արդէն ուշ գիշեր է:

— Վէրօչկա, — հեծեծաց մայրը, — աղջիկս, բաց սիրտդ...

— Ա՛խ մայրիկ, — անհամբերութեամբ կտրեց նրա խօսքը Վէրան:

Հ. Իգնատիոսը նստեց աթոռի վրայ և ծիծաղեց:

— Ուրեմն այդպէս. նշանակում է, ոչի՞նչ, — հեզնանքով հարցրեց հայրը:

— Հայրիկ, — սաստիկ յուզուած ձայնով ասաց Վէրան, վերկենալով անկողնուց: — Ի՞նչ գիտես որ ես սիրում եմ քեզ և մայրիկին. բայց դէ, ի՞նչ անեմ մի քիչ տխուր եմ: Այս բոլորը կանցնի: Աւելի լաւ է՝ գնացէք քնեցէք, իմ բունն էլ է տանում: Իսկ վաղը, կամ մի ուրիշ ժամանակ կը խօսենք:

Հ. Իգնատիոսը այնպէս ուժգնութեամբ վեր կացաւ տեղից, որ աթոռը դիպաւ պատին, և նա բռնելով կնոջ ձեռքից, ասաց.

— Գնանք.

— Վէրօչկա...

— Գնանք ասում եմ քեզ, — գոչեց հ. Իգնատիոսը:

— Եթէ նա Աստուծոն մոռացել է, էլ մենք ի՞նչ... էլ մենք ի՞նչ ենք...

Եւ համարեա ոյժով նա դուրս տարաւ Օլ՛գա Ստեպանովնային:

Երբ նրանք դաժ էին իջնում սանդուղներից, Օլ՛գա Ստեպանովնան դանդաղացնելով քայլերը, ասում էր դառնութեամբ:

— Ո՛ւ—ո՛ւ, տէր-տէր, այդ դ՛ու, դ՛ու դարձրիր նրան այդպէս. նա քեզանից է սովորել այդ ամենը, և դու էլ պատասխանատու ես... Ա՛խ, ես անբախտս...

Եւ տիրուհին լաց եղաւ, յաճախ կկոցելով աչքերը, որովհետև սանդուղի աստիճանները չէր տեսնում և ոտքն այնպէս էր փոխում, որ կարծես ներքևում անդունդն էր, և ինքը պէտք է փլորուէր նրա մէջ:

Այդ օրուանից հ. Իգնատիոսը դադարեց աղջկայ հետ խօսելուց, իսկ աղջիկը, կարծես չէր նկատում այդ: Առաջուայ նման նա պառկած էր լինում իւր սենեակում, կամ ման էր գալիս և շուտ-շուտ ձեռքի ափերով սրբում էր աչքերը. կարծես նրանց մէջ բան ընկած լիներ. և երկուստեք լռութիւն պահպանող անձնաւորութիւնների մէջ կատակ ու ծիծաղ սիրող տիրուհին նուատացել և բոլորովին կորցրել էր իրեն, չիմանալով ոչ խօսելիքը, ոչ անելիքը:

Երբեմն Վէրան դուրս էր գալիս մանգալու:

Յիշեալ խօսակցութիւնից մի շաբաթ յետոյ ըստ սովորականին գիշերը նա դուրս եկաւ. գնաց ման գալու և այլևս չը վերադարձաւ. նա ընկել էր գնացքի տակ, որը նրան երկու կէս էր արել:

Հ. Իգնատիոսը ինքը թաղեց նրան:

Մայրը եկեղեցի չէր եկել, որովհետև աղջկայ մահուան լուռը իմանալուն պէս, կաթուած էր ստացել. նա զրկուել էր ոտքերից, ձեռքերից, լեզուից, և նա անշարժ պառկած էր կիսախաւար սենեակում: Նա լսում էր զանգի ղօղանջիւնը. նա տեսնում էր թէ ինչպէս բոլորը դուրս էին գալիս եկեղեցուց, ինչպէս էին երգում իրանց տան առաջ երգիչները, ու աշխատում էր բարձրացնել ձեռքը՝ երեսը խաչակնքելու, բայց ձեռքը չէր հնազանդվում: Ուզում էր ասել՝ «Մնաս բարև, Վէրա», բայց լեզուն ընկած էր բերնի մէջ իբրև մի ծանր և ահագին բան. և նրա դիրքը այնքան հանգիստ էր, որ եթէ մէկը տեսնէր նրան, այնպէս կը մտածէր, որ նա հանգստանում է կամ քնած է: Միայն աչքերն էին բաց:

Յուզարկաւորութեանը շատ ժողովուրդ կար եկեղեցում, թէ հ. Իգնատիոսի ծանօթներից և թէ անծանօթներից դրանք, ամենքը ևս խղճում էին Վէրային, որ այդպիսի սարսափելի մահով էր մեռել, և աշխատում էին հ. Իգնատիոսի շարժուածքների ու ձայնի մէջ գտնել նրա ծանր վշտի նշանները: Առհասարակ նրանք

չէին սիրում հ. Իգնատիոսին, որովհետև նա վարուելու եղանակի մէջ դժուար էր և հպարտ, ատաւ էր մեղաւորներին և չէր ներում նրանց, բայց ինքը միաժամանակ և՛ նախանձկոտ էր, և՛ անշափ շահասէր. նա օգտւում էր ամեն մի հանգամանքից, որպէս զի ծխականներից աւել պոկի. ուստի և ամենքը ևս ուզում էին տեսնել նրան տանջուած, կոտորուած և բնազդմամբ զգում էին, որ նա կրկնակի մեղաւոր է աղջկայ մահուան համար, որ իբրև դաժան հայր և վատ քահանայ, չէր կարողացել մեղքից ազատ պահել նոյն իսկ իր հարազատին և ամենքն էլ փորձիչ հայեացքով դիտում էին նրան, իսկ նա, կարծես զգալով իւր թիկունքին յառած բազմաթիւ հայեացքները, մտածում էր ոչ թէ մեռած աղջկայ մասին, այլ այն մասին, թէ ինչպէս անէր, որ իր վարկը բարձր պահէր:

—Միից ելած քահանայ է,—ասաց հիւսն Կարգինովը՝ գլխով ցոյց տալով քահանային, որ չէր տուել իր շինած շրջանակների վարձ հինգ ըուբլին:

Գլուխը բարձր բռնած, հաստատուն քայլերով հ. Իգնատիոսը գնաց գերեզմանատուն և նոյն կերպ էլ վերադառնալ տուն: Եւ միայն ամուսնու սենեակի դռան առաջ նրա մէջքը մի փոքր թեքուեց, բայց այդ էլ կարող էր լինի նրանից, որ այդ տան դռների մեծմասը ցածր էր նրա բարձր հասակի համար: Աւելի լոյս տեղից մտնելով սենեակ, նա դժուարութեամբ կարողացաւ ձանաչել կնոջ երեսը, իսկ երբ տեսաւ, զարմացաւ որ նա բոլորովին հանգիստ է, իսկ աչքերում չկան արցունքներ, չկային այդ աչքերում նոյն իսկ վշտի կամ բարկութեան արտայայտութիւն,—նրանք յամուացել ու լռել էին, ծանր, յամառ լռութեամբ, ինչպէս և փետուրների մէջ կորած նրա անզօր մարմինը:

—Հը, հիմա քեզ ինչպէս ես զգում,—հարցրեց հ. Իգնատիոսը: Սակայն տիրուհու շրթունքները համր էին, աչքերն էլ ոչինչ չէին ասում. հ. Իգնատիոսը ձեռքը դրաւ նրա ձակատի վրայ: Նա սառն էր և տամուկ: Օլ՛գա Ստեպանովնան ոչնչով չարտայայտեց, թէ զգաց ձեռքի հպումը. և երբ հ. Իգնատիոսը վերցրեց ձեռքը, երկու գորշագոյն խոր աչքեր անթարթ նայում էին, նրան որոնք լայնացած բբերի պատճառով բոլորովին սև գոյնի էին նմանում. նրանց մէջ չկար ոչ վիշտ, ոչ բարկութիւն:

—Դ՛է, ես գնում եմ իմ սենեակս,— ասաց հ. Իգնատիոսը, զգալով երկիւղ ու սառսուռ, նա անցաւ ընդունարանը, որտեղ ամեն ինչ մաքուր էր և կարգին էր, ինչպէս միշտ, իսկ սպիտակերես քողով բազկաթոռները սաւանների մէջ փաթաթուած մեռելների էին նմանում: Լուսամուտներից մէկում կախուած էր երկաթալար վանդակը, որի դռնակը բաց էր, իսկ մէջը դատարկ:

—Նաստասիա, — բարձրաձայն կանչեց հ. Իգնատիոսը, և իւր ձայնն իրեն թուաց կոպիտ ու անբնական այդ խաղաղ սենեակներում, իւր աղջկայ թաղումի անմիջապէս յետոյ:

—Նաստասիա, — ցածր ձայնով կանչեց նա, — ուր է դեղձանիկը:

Խոհարարուհին, որ շատ լաց լինելուց քիթն ուսել էր և ճակնդեղի նման կարմրել, կոշտ ձայնով պատասխանեց.

— Հասկանալի է, թէ ուր է. թոեւ է:

— Ինչո՞ւ արձակեցիր— յօնքերը կիտած հարցրեց հ. Իգնատիոսը:

Նաստասիան նորից լաց եղաւ, և սրբելով աչքերը գլխի չթէ ծածկոցի ծայրով, արցունքները աչքերին ասաց:

— Օրիորդի հոգին էր... Մի՞թէ կարելի էր նրան պահել:

Եւ հայր Իգնատիոսին թուաց, որ դեղնագոյն ուրախ դեղձանիկը, որ միշտ գլուխը կախ գցած երգում էր, ճիշտ որ Վէրայի հոգին էր, և եթէ նա չթռչէր վանդակից, չէր կարելի ասել որ Վէրան մեռել է. Եւ նա էլ աւելի բարկացաւ խոհարարուհու վրայ և գոչեց.

— Դ՛ուրս,— և երբ նաստասեան իսկոյն չգտաւ դուռը, նա աւելացրեց. — յիմար:

II

Թաղումից յետոյ լուսթիւն տիրեց փոքրիկ տնակում: Սակայն անդորրութիւն չէր այդ, որովհետև անդորրութիւնը— միայն ձայների բացակայութիւն է. մինչդեռ այդ ճնշող լուսթիւն էր, որովհետև նրանք, որոնք լսում են, և կարող են խօսել, բայց չեն կամենում:

Այդպէս էր մտածում հ. Իգնատիոսը, երբ մտնում էր ամուսնու սենեակը և հանդիպում նրա յամառ հայեացքին, այնչափ ծանր, որ կարծես ամբողջ օդը միապապաղ արճիճ դարձած՝ ճընշում էր նրա գլուխն ու թիկունքը: Այսպէս էր մտածում նա, երբ դիտում էր աղջկայ նօտաները, որոնց մէջ տպաւորուել էր նրա ձայնը, նրա գրքերը և նկարը. — մի մեծադիր, իւղաներկ նկար, որ իւր հետ բերել էր Պետրօզրադից:

Պատկերը դիտելու մէջ հ. Իգնատիոսը որոշ կարգաւորութիւն էր մտցրել. նախ դիտում էր նրա այտը, որ աւելի լուսաւորուած էր նկարի մէջ և պատկերացնում էր այն քերծուածը, որ կար Վէրայի մահացած այտի վրայ և որի առաջ գալու պատճառը չէր կարողանում հասկանալ. Եւ ամեն անգամ խոր մտածողութեան մէջ էր ընկնում այդ պատճառների առիթով, — եթէ գնացքն էր կպել, ապա ամբողջ գանգը ջախջախուած կը լիներ, այն ինչ մեռած Վէրայի գլուխը բոլորովին անվնաս էր մնացել:

Գուցէ մէկը ոտքով դիպել էր, դիակը վերցնելիս, կամ անզգուշութեամբ եղունգով քերել էր:

Բայց Վէրայի մահի մանրամասնութիւնների վրայ երկար մտածելը զարհուրելի էր, և հ. Իգնատիոսը անցնում էր նկարի աչքերին: Դրանք սև էին, գեղեցիկ, երկար թերթեանունքներով, որոնց ներքև երկար ստուեր էր ընկած, աչքի սպիտակուցները պայծառ էին թվում և երկու աչքն էլ, կարծես, պարփակու-

ած էին սգի սևագոյն շրջանակի մէջ: Դրանց տարօրինակ արտայայտութիւն էր տուել անյայտ, բայց տաղանդաւոր նկարիչը: Կարծես աչքերի և նրանց մէջ, որին նայում էին աչքերը, փոռած էր մի բարակ և թափանցիկ մաշկ: Մի քիչ նմանում էր դաշնակի սև խուփի, որի վրայ լինում է ամառային փոշու բարակ շերտ, որ մեղմում է փայտին տուած ցոլքը: Սակայն հ. Իգնատիոսը ինչ կերպ էլ որ տեղաւորում էր պատկերը թէև աչքերը անդադար հետևում էին նրան, բայց ոչինչ չէին ասում, լուռ էին, իսկ լուռութիւնը այնպէս պարզ էր, որ կարծես կարելի էր լսել. և հ. Իգնատիոսը աստիճանաբար սկսեց մտածել, որ ինքը լսում է լուռութիւնը:

Ամեն առաւօտ, պատարագից յետոյ, հ. Իգնատիոսը գալիս էր ընդունարան, մի հայեացքով դիտում էր դատարկ վանդակը և սենեակի բոլոր ծանօթ կահ-կարասիքը, նստում էր գահաւորակի վրայ, աչքերը փակում և լսում, թէ ինչպէս ամբողջ տունը լուռ էր: Այդ շատ տարօրինակ էր: Վանդակը հանդարտ և հեզ լուռ էր, և այդ լուռութեան մէջ զգացվում էր եւ վիշտ, եւ արցունք, եւ հեռաւոր մահացած ծիծաղ: Իսկ կնոջ լուռութիւնը, որ փոքր ինչ մեղմում էին պատերը, յամառ էր, ծանր ինչպէս արձիճը, և սարսափելի, այն աստիճան սարսափելի, որ հ. Իգնատիոսին նոյն իսկ ամենատաք օրերը ևս թվում էին սառը, գերեզմանի նման սառը, և մահու նման առեղծուած էր աղջկայ լուռութիւնը, որ հէնց իւր համար էլ կարծես տաժանելի էր, և անչափ կը ցանկանար մի խօսք ասել, բայց մի ինչ—որ զօրեզ ու բուժ, մեքենայի պէս բռնում էր նրան անշարժ և ձգում էր լարի պէս. և հեռաւոր ծայրերից մինում լարն սկսում էր տատանուել և մեղմ, երկչոտութեամբ ու խղճալի ձայնով ծլնգալ: Հ. Իգնատիոսը ուրախութեամբ և երկիւղով որսում էր այդ կեանք ստացող ձայնին և թևերով բազկաթոռի ոտներին յենուած, գլուխն առաջ տարած, սրտատրոփ սպասում էր, թէ ձայնը երբ կը հասնի իրեն: Բայց ձայնը կտրվում էր և լուռւմ:

—Դատարկ բաներ են,—բարկացած ասում էր հ. Իգնատիոսը և բազկաթոռից վեր կենում, առաջուայ նման գլուխը բաձր բռնած: Նա պատուհանից տեսնում էր արևի մէջ կորած հրապարակը՝ կլոր և հաւասար քարերով և դիմացը սալարկած մսոանի քարէ պատը: Անկիւնում կանգնած էր կառապանը, որ նման էր կաւէ արձանի, և անհասկանալի էր թէ ինչո՞ւ է նա այնտեղ կանգնել, երբ ամբողջ ժամերով ոչ մի անցորդ չէր երևում:

III

Ընտանիքից դուրս հ. Իգնատիոսը շատ առիթ ունէր խօսելու, եկեղեցական սպասաւորների և ծխականների հետ ծիսակատարութեան ժամանակ, և երբեմն էլ գնալով ծանօթների մօտ, որտեղ նա պրեֆերանս էր խաղում: Բայց երբ տուն էր վերադառնում, նրան այնպէս էր թվում, թէ ամբողջ օրը լուած է

եղել: Այդ նրանից էր, որ հ. Իգնատիոսը ոչ ոքի հետ չէր կարող խօսել իւր համար կարևոր նշանակութիւն ունեցող գլխաւոր հարցի մասին, որի վրայ ամեն գիշեր մտածմունքների մէջ էր ընկնում, թէ ինչից մեռաւ Վէրան: Հ. Իգնատիոսը չէր կամենում, հասկանալ, որ այժմ այլ ևս այդ բանն իմանալ անկարելի է և կարծում էր, թէ դեռ ևս հնարաւոր է: Ամեն գիշեր, -այժմ այդ գիշերներն արդէն նրա համար անքուն էին դարձել, - երևակայում էր այն ըոպէն, երբ տիրուհու հետ ուշ՝ կէս գիշերին, կանգնած Վէրայի մահճակալի մօտ, խնդրում էր նրան՝ «Ասա», և երբ յիշուութիւններով հասնում էր այդ բառին, այնուհետև մնացեալն այլ ևս չէր պատկերանում այնպէս, ինչպէս եղել էր: Նրա գոց աչքերը, որ անցեալի մթութեան մէջ դեռ ևս պահպանել էին այն գիշերուայ կենդանի, անաղօտ պատկերը, տեսնում էին թէ ինչպէս Վէրան նստում էր անկողնում, ժպտում, ասում... Բայց ի՞նչ էր ասում: Եւ Վէրայի այդ շարտայայտած խօսքը, որ ամեն ինչ պիտի պարզէր, թվում էր մինչ այն աստիճան արտասուելու մօտ էր, որ եթէ ականջը մի փոքր թեքէր սրտի բաբախումը կանգնեցնելու, կարծես կարող կը լինէր լսել, բայց միևնոյն ժամանակ այդ խօսքն հեռուից յուսահատութիւն բերելու չափ հեռուից էր արտայայտում:

Հ. Իգնատիոսը վէր էր կենում անկողնուց, ծալած ձեռները դէպի առաջ էր պարզում և թափահարելով խնդրում.

— Վէրա...

Եւ պատասխանը միայն լռութիւնն էր:

Մի անգամ երեկոյեան հ. Իգնատիոսը գնաց Օլ'գա Ստեպանովնայի սենեակը, որի մօտ արդէն մի շաբաթ էր ինչ չէր եղել, նստեց նրա սնարի մօտ և, խուսափելով նրա յամառ, ծանր հայեացքից, ասաց.

— Տիրուհի, կամենում եմ Վէրայի մասին հետդ խօսել: Լըսում ես:

Աչքերը լռում էին: Եւ հ. Իգնատիոսը ձայնը բարձրացնելով, խօսեց հրամայողական և խստութեամբ, այնպէս ինչպէս խօսում էր խոստովանողների հետ.

— Ես գիտեմ, որ դու մտածում ես, իբր թէ ես եմ եղել Վէրայի մահուան պատճառը: Բայց այդպէս մի մտածիր. մի՞թէ ես քեզանից պակաս էի սիրում նրան: Տարօրինակ կերպով ես մտածում... Ես խիստ էի, բայց մի՞թէ դա արգելում էր նրան իւր կամեցածն անել: Արհամարեցի հայրական արժանապատուութիւնս, խոնարհութեամբ ճկեցի վիզս, երբ նա առանց կրելու երկիւղ իմ անէծքից, ելաւ գնաց... այնտեղ: Իսկ դու, դու չէի՞ր որ խնդրում էիր նրան մնալ, և չէի՞ր լաց լինում, պառաւ, մինչև որ չհրամայեցի լռել: Մի՞թէ ես ծնեցի նրան այդչափ քարասիրտ: Չէի՞ յիշեցնում միշտ Աստուծոյ մասին, խոնարհութեան և սիրոյ մասին:

Հ. Իգնատիոսը շտապով նայեց ամուսնու աչքերին և երես շուռ տուեց:

— Ի՞նչ կարող էի անել նրան, երբ նա իր սիրտը բաց չէր անում իմ առաջ, իր ցաւը յայտնում: Թէ խնդրել էր՝ խնդրել եմ: Ի՞նչ է, քո կարծիքով ծննդ պիտի չօրէի իմ աղջկայ առաջ և լայի պառաւ կնոջ նման: Ես ի՞նչ կարող էի իմանալ թէ նրա գլխում ի՞նչ կար... Դաժան, բարսիրտ աղջիկ...

Հ. Իգնատիոսը բռունցքով ծնկանը զարկեց:

— Սիրոյ կայծ չը կար նրա մէջ, ահա թէ բանը ինչու՞մն է: Իսկ իմ մասին ի՞նչ ասեմ, յայտնի է, որ ես... բռնակալ եմ... Բայց քեզ հօ սիրում էր: Գոնէ ասէր քեզ, որ լալիս էիր... Եւ ստորանում... Հ. Իգնատիոսը անձայն ծիծաղեց:

— Սիրում էր: Երևի, հէնց քեզ մխիթարելու համար էլ այդ պիտի մահ ընտրեց: Դաժան ամօթալի մահ: Մեռաւ ցելս ու կեղտի, աւազի մէջ... Ամօթից փողոց դուրս գալ չեմ կարողանում. բեմ դուրս գալ ամաչում եմ. քաշվում եմ Աստծուց: Դաժան, անարժան աղջիկ... Գերեզմանի մէջ իսկ անէծելը...

Երբ հ. Իգնատիոսը դարձաւ և նայեց ամուսնուն, նա արդէն ընկած էր անզգայ և միայն ուշքի եկաւ մի քանի ժամից յետոյ: և երբ ուշքի եկաւ, նրա աչքերը առաջուայ նման լուռ էին և չէր կարելի հասկանալ թէ յիշում է արդեօք հ. Իգնատիոսի ասածները՝ թէ ոչ: Հէնց նոյն գիշերը, որ մի լուսնկայ, խաղաղ գիշեր էր, — հ. Իգնատիոսը ոտքերի ծայրերի վրայ, որ պէսզի կինն ու հիւանդապահը չլսեն, բարձրացաւ սանդուխներով և մտաւ Վէրայի սենեակը: Միջնայարկի լուսամուտը Վէրայի մահուան օրից չէին բացուել, ուստի օդը չոր ու տաք էր, մի քիչ էլ ցերեկուանից տաքացած թիթեղեայ տանիքի հոտով: Բնակարանը ինչ որ անբնակ և երեսից ձգուածի տպաւորութիւն էր թողնում, որտեղ երկար ժամանակ մարդու ոտք չէր կոխել և պատերի տախտակները կահ-կարասիքը և միւս առարկաները անընդհատ քայքայում էր, հոտում: Լուսնեակի լոյսը պայծառ շողերով ընկած էր լուսամուտի և յատակի վրայ և սպիտակ, ամենայն հոգատարութեամբ լուացած տախտակներից անդրադառնալով մթնաշաղի լուսով անկիւններն էր լուսաւորում, իսկ ճերմակ, մաքուր մահճակալը, երկու բարձերի հետ թվում էին եթերային, տեսլական. հ. Իգնատիոսը բաց արաւ լուսամուտը և թարմ օդը համարձակ հոսանքով ներս խուժեց սենեակը՝ հետը բերելով և՛ փոշու, և՛ մօտիկ գետակի ու ծաղկող լորենու հոտը: Իսկ հեռուից հազիւ-հազ լսվում էր խմբական երգի ձայնը, — երևի մակոյկով զբօսնում և երգում էին, բոբիկ ոտներով, անձայն քայլերով, սպիտակ ուրուականի նման, հ. Իգնատիոսը մօտեցաւ դատարկ անկողնուն, ծունկ չօքեց և երեսը ցածր ընկաւ բարձերի վրայ ու գրկեց այնտեղը, որտեղ պէտք է լիներ Վէրայի դէմքը: Երկար ժամանակ ընկած էր այդպէս: Հեռուից լսուող երգն աւելի բարձրացաւ և յետոյ լոնց, իսկ նա դեռևս ընկած էր անշարժ և երկար, սև մազերը փոռել տարածուել էին ուսերի և անկողնի վրայ:

Լուսինը շուռ եկաւ և սենեակի մէջի խաւարը աւելի թան-
 ձրացաւ, երբ հ. Իգնատիոսը գլուխը բարձրացրեց և շշնջաց,
 որի մէջ երկար ժամանակ թազցրած, չարտայայտուող ծնողական
 սիրոյ ձայներն էին լսվում,— և ինքն ականջ դնելով իւր ձայնին
 այնպէս, որ կարծես լսողը ոչ թէ ինքն էր, այլ Վէրան:

— Անգին աղջիկս, Վէ՛րա: Չգո՞ւմ ես, թէ ի՞նչ է նշանա-
 կում— աղջիկս: Չաւանկս: Իմ սրտի հատոր և իմ արիւն, և իմ
 կեանք .. Քո ծերունի... Ծերուկ հայրդ, արդէն ալեզարդ, ուժից
 ընկած, թուլացած...

Հ. Իգնատիոսի ուսերը թոթվում էին և նրա ամբողջ հըս-
 կայական իրանը ցնցվում էր: Չսպելով սառսուռը, հ. Իգնատիո-
 սը քնքշութեամբ, կարծես, փոքրիկ մանկան էր շշնջում.

— Ծերուկ հայրդ... խնդրում է քեզ: Ո՛չ, Վէ՛րա, աղերսում
 է, լալիս է: Բայց նա երբէք լաց չէ եղել: Քո վիշտը, անգին
 դաւակս, քո տանջանքը,— իմս են: Աւելի, աւելի քան իմս են:

Հ. Իգնատիոսը շարժեց գլուխը:

— Աւելի, Վէրօչկա: Է՛, ինչ է մնացել ինձ՝ ծերուկիս հա-
 մար-միայն մահ: Իսկ դու... Ախր եթէ դու իմանայիր, թէ մինչ
 որ աստիճան քնքուշ ես ու թոյլ, և երկչոտ: Յիշում ես երբ մի
 անգամ մատդ ծակեցիր և արիւն կաթեց դու լաց եղար: Իմ ան-
 գին դաւակս: Չէ՞ որ դու էլ ինձ ես սիրում, սաստիկ ես սիրում
 գիտիմ: Ամեն առաւօտ ձեռքս համբուրում ես: Ասա, պատմիր,
 ի՞նչն է տանջում քո գլուխը և ես,— ահա այս ձեռքերովս,— կը
 խեղդեմ քո վիշտը: Այս ձեռքերի մէջ դեռ շատ ոյժ կայ դաւա-
 կիս պաշտպանելու համար:

Հ. Իգնատիոսի մազերը թոթուեցան:

— Ասա:

Հ. Իգնատիոսը աչքերը յառեց պատին և ձեռները մեկնեց:

— Ասա:

Սենեակում անդորրութիւն էր տիրում, իսկ հեռուից, շատ
 հեռուից լսվում էր գնացքի շարունակ և անընդհատ սուլոցը:

Հ. Իգնատիոսը երբ լայնացած բերով աչքերը չորս կողմը
 յածեց, կարծես նրա առաջ պատկերացած լինէր այլանդակուած
 դիակի զարհուրելի ուրուականը. նա դանդաղ վէր կացաւ
 չոքած տեղից և մտամոլոր շարժումով դէպի գլուխը տա-
 րաւ լայն բաց արած և ջղաձգաբար ուղղած մատները և մի քիչ
 յետ քաշուելով դէպի դուռը, հ. Իգնատիոսը անզուսպ թափով
 նորից շշնջաց.

— Ասա...

Եւ պատասխանը միայն լռութիւնն էր:

IV

Հետևեալ օրը հ. Իգնատիոսը սովորականից վաղ միայնակ
 ճաշելուց յետոյ գնաց գերեզմանատուն, առաջին անգամ աղջկայ
 մահից յետոյ: Տօթ էր, խաղաղ և ամայի, կարծես այդ տօթ օրը
 միայն լուսաւորուած գիշեր լինէր, բայց իւր սովորութեան
 համաձայն հ. Իգնատիոսը ուղղեց մէջքը, խիստ հայեացքով

նայեց չորս դին ու մտածեց, թէ ինքը դարձեալ առաջուայ
 նման է: Նա չէր նկատում ոչ ոտերի նոր զգացուող սաստիկ
 թուլութիւնը, ոչ էլ այն, որ իւր երկար մօրուսը բոլորովին ճեր-
 մակել էր, կարծես, սաստիկ ցուրտը զարկել սպիտակ եղեամն էր
 դրել նրա վրայ: Գերեզմանատուն տանող ճանապարհը ձգվում էր
 երկայն, ուղիղ փողոցով, թեթևակի վեր բարձրանալով, որի ծայ-
 րին սպիտակին էր տալիս գերեզմանատան դարբասի կամարը,
 որ սե, մշտաբաց, փայլող ատամներով շրջապատուած անուշիկ
 բախի էր նմանում: Վէրայի գերեզմանը գտնվում էր գերեզմա-
 նատան խորքում, որտեղ վերջանում էին աւազով փռուած ճա-
 նապարհները և հ. Իգնատիոսը երկար ժամանակ թափառում էր
 նեղլիկ, ծուռ ու մուռ գծերով՝ կանաչով պատած, ամենքից մո-
 ռացուած և երեսի վրայ ձգուած փոքրիկ դամբարան բլրակների
 ծայրերը լիզող անցնող կածանների մէջ: Տեղ-տեղ պատահում
 էին մի կողմ թեքուած, կանաչաւուն գոյն ստացած յուշարձան-
 ներ, ջարդուած վանդակապատներ և մեծ, գետնի մէջ պինդ
 մեխուած, ծանրանիստ գերեզմանաքարեր, որ մի առանձին, ծե-
 բութեան յատուկ, քինախնդրութեամբ ճնշում էին իրենց բռնած
 տեղերը: Այդպիսի գերեզմանաքարերից մէկին էր փարուած Վէ-
 րայի գերեզմանը: Նա ծածկուած էր նոր, դեղնած խարձով, իսկ
 նրա չորս կողմը կանանչապատ էր: Արիւնակն ու թղկին վերև-
 ում իրար էին խառնել իրենց ճղներն ու իրար փարուել, իսկ
 կտաւախոտի լայնատարած թուփը փռուել էր գերեզմանի վրայ:
 Հ. Իգնատիոսը մի քիչ հանգստանալով, նայեց չորս կողմը, մի
 հայեացք ձգեց անամպ, դատարկ հրկնքի վրայ, ուր բոլորովին
 անշարժ կեցած էր հրաշէկ արեւը, — և միայն այդ ժամանակ լզ-
 գաց այն խորին, ոչ մի բանի հետ չհամեմատուող, գերեզմանա-
 տներում թագաւորող անդորրութիւնը, հրք քամու բուքը չկայ և
 մեռած տերևների շշուկ չի լսվում: Եւ նորից հ. Իգնատիոսին
 տիրեց այն միտքը, թէ սա անդորրութիւնն չէ, այլ լուութիւն:
 Այդ լուութիւնը տարածուած, հասնում էր մինչ աղիւսէ պատերը,
 ծանր կերպով անցնում էր նրա վրայից և ողողում քաղաքը:
 Իսկ այդ լուութեան ծայրն այնտեղ՝ այն գարշաւուն, յամառու-
 թեամբ և յարատև լուող աչքերի մէջ էր կենդրոնացած: Հ. Իգնա-
 տիոսի սարսուռ պատած ուսերը ցնցուեցին և հայեացքն ընկաւ
 Վէրայի գերեզմանի վրայ. նա երկար նայում էր խոտի գեղնած,
 կարճիկ ցողուններին, որոնք հողախառն պակուած էին ո՛վ գի-
 տէ ո՛ր քամիների ենթակայ դաշտից և որ դեռ ևս չէր կարողա-
 ցել օտար հողի հետ մերուել: Հ. Իգնատիոսը նայում էր և չէր
 կարողանում երևակայել, որ այնտեղ, այդ խոտի տակ, մի երկու
 արշին տարածութեան մէջ՝ պառկած էր իր Վէրան: Եւ այդ մեր-
 ձաւորութիւնը անըմբռնելի էր թվում նրան և իւր հոգու մէջ
 շփոթութիւն և տարօրինակ մտորանիքներ էր սերմանում: Նա,
 որի մասին հ. Իգնատիոսը սովորել էր մտածել, իբրև անհուն-
 ութեան խաւար ծոցում յաւիտեան կորածի մասին, գտնվում էր

այստեղ, շատ մօտ... և անհնար էր թվում մտածել, թէ նա այնուամենայնիւ չկայ և էլ, երբէք գոյութիւն չի ունենալու: Եւ հ. Իգնատիոսին թվում էր, թէ եթէ որ և է բառ արտասանի, և կամ որ և շարժում անէ՝ Վէրան դուրս կը գայ գերեզմանից և իւր առաջ կը կանգնէ, նոյնչափ գեղեցիկ, բարձրահասակ, ինչպէս որ էր: Եւ ոչ միայն մենակ նա յարութիւն կառնի, այլ և բոլոր մեռելները, որոնք այնքան զգալ են տալիս իրենց ներկայութիւնը իրենց հանդիսաւոր սառն լուծեամբ: Հ. Իգնատիոսը վերցրեց իւր լայնեզր սև գլխարկը, յարդարեց ալեծածան մազերը և շնչաց.

—Վէրա:

Այն զգացումը թէ կողմնակի մէկը կարող էր լսել իրան, անյարմար դրութեան մէջ գցեց հ. Իգնատիոսին, ուստի կանգնելով գերեզմանի վրայ սկսեց դիտել խաչերի վրայից: Ոչ ոք չկար, ուստի և աւելի բարձրաձայն կը կնեց.

—Վէրա:

Հ. Իգնատիոսի սովորական ձայնն այս անգամ չոր և սլահանջող էր, և զարմանալի է, որ այդպիսի ուժով արտայայտուած պահանջը անպատասխան էր մնում:

—Վէրա:

Բարձրաձայն ու յարատև հաստատակամութեամբ հնչում էր այդ ձայնը և երբ դադարում էր բոլորակապէս, կարծես թվում էր թէ այնտեղ՝ ներքև անորոշ պատասխան էր լսվում: Եւ հ. Իգնատիոսը, մի անգամ ևս չորս կողմը դիտելուց յետոյ, մազերը ականջից հեռացնելով, ընկաւ, կոշտ, չոր խոտի վրայ և ականջը մօտեցրեց խարձին:

—Վէրա, ասա:

Եւ հ. Իգնատիոսը սառսուռով զգաց, որ իւր ականջի մէջ է հոսում մտնում ինչ որ գերեզմանական սառսուռ և սառցնում իւր ուղեղը, և որ Վէրան խօսում է,—բայց խօսում էր նոյն անվերջ լուծեամբ: Աւելի ու աւելի զարհուրելի և տագնապալի էր դառնում այդ լուծիւնը և երբ հ. Իգնատիոսը զօռով բարձրացնում, հեռացնում է մեռելի պէս դալկացած գլուխը գետնից, նրան այնպէս էր թվում, թէ շրջապատող օդն ամբողջապէս դողում և սարսում է անդրադարձող լուծիւնից և որ այդ զարհուրելի ծովը բռնուած է ամեհի մրրիկով: Լուծիւնը խեղդում էր նրան: Սառն ալիքներով անցնում է նրա գլխի վրայով և մազերը փշաքաղում, զարկվում փշրվում է իւր կրծքին, որ հեծեծում էր հարուածների տակ: Ամբողջ մարմնով դողալով, չորս կողմը ձգգելով վայրկեանական և սուռ հայեացքներ, հ. Իգնատիոսը դանդաղօրէն բարձրանալով՝ և երկար, տանջող ճիգ թափելով աշխատում էր ուղղել մէջքը և դողացող մարմնին հպարտ կեցուածք տալ, որ և յաջողում է նրան: Դիտաւորեալ դանդաղկոտութեամբ հ. Իգնատիոսը թափ է տալիս ծնկները, գլխարկը դնում, երեք անգամ խաչակնքում գերեզմանը և հեռանում հանդարտ, հաստատուն քայլերով, բայց ծանօթ գերեզմանատունը չէ ճանաչում և ուղին կորցնում է:

—Ճանապարհը շփոթել եմ,—քմծիծաղ է տալիս հ. Իգնատիոսը և կանգնում ճիւղավորուող կածանի առաջ: Բայց կանգնում է միայն մի վայրկեան և առանց մտածելու, շուտ է գալիս դէպի ձախ, որովհետև սպասել ու կանգնել՝ անկարելի է: Լուռթիւնը հալածում է: Նա բարձրանում է կանաչաւուն գերեմաններից, նրանով են շնչում մռայլ, պորշագոյն խաչերը. բարակ, խեղդող հոսանքներով դուրս է թափվում դիակներով յըղփացած գետնի ամեն մի ծակոտից: Հ. Իգնատիոսի քայլերն աւելի ու աւելի արագանում են: Գլուխը կորցրած, պտոյտ էր գալիս միևնոյն ուղիներով, թռչկոտում էր գերեզմանների վրայից, վանդապատներին էր դիպչում, ձեռներով բռնում սուր, ժեշտի թիթեղեայ պսակները, որոնցից վրայի նուրբ վերարկուն ծուէնծուէն էր լինում: Միայն մի միտք դեռ ևս մնացել է գլխումը, այն է ապատուել այդ տեղից: Այս կողմից այն կողմն է ընկնում և վերջապէս, աշխատելով ձայն չհանել, վազում է իւր ամբողջ բարձր հասակով, տարօրինակ, օդի մէջ ծածանող վերարկուով և սլեծածան մագերով: Հանդիպող մարդը գերեզմանից դուրս եկած հանգուցեալից այնքան չէր վախենայ, որքան կը վախենար այս առանց առաջը նայելու վախող, ցատկող և թևերը թափահարող զարհուրելի կերպարանք ստացած անձնաւորութիւնից՝ տեսնելով նրա ծռուած, խելագարի դէմքը, լսելով լայն բաց արած բերնից դուրս եկող խուլ խրխուոցը:

Հ. Իգնատիոսը ամենայն թափով դուրս եկաւ այն փոքրիկ հրապարակը, որի ծայրին սպիտակին էր տալիս գերեզմանատան ցածիկ եկեղեցին: Նախագաւթում՝ ցածիկ նստարանի վրայ ննջում էր մի ծերուկ, որ արտաքինից հեռու անդից եկած ուխտաւոր էր երևում և նրա մօտ իրար վրայ յարձակուելով, վիճում և հայհոյում էին միմեանց երկու մուրացիկ—պառաւ: Արդէն մութն էր երբ հ. Իգնատիոսը մօտեցաւ իրենց տանը: Օղկա Ստեպանովնայի սենեակում ճրագ էր վառուած: Առանց վրայի շորերը հանելու և գլխարկը գլխին, փոշու մէջ կորած և պատառտուած հ. Իգնատիոսը մօտեցաւ կնոջն ու շոքեց:

—Տիրուհի... Օղիա... խղճաւ ինձ,—հեկեկում էր նա. — Ես խելագարվում եմ...

Եւ գլուխը սեղանի ծայրին դարկելով, հեկեկում էր անզուսպ, սիրտ կտրելու չափ անզուսպ, ինչպէս մի մարդ, որը երբէք լաց չի եղել: Եւ նա բարձրացրեց գլուխը, միանգամայն հաւատացած, որ այս բոպէիս հրաշք կկատարուի, և իւր կինը կխօսի և կխղճայ իրեն:

—Հոգեակ, իմ անուշ, ձայնեց նա և իւր ամբողջ հսկայաական մարմնով ձգուեց դէպի ամուսինը,—և հանդիպեց գորշագոյն աչքերի հայեացքին: Այնտեղ ոչ խղճալու և ոչ բարկութեան արտայայտութիւն էր երևում, Գուցէ կինը և՛ ներում, և՛ խղճում էր նրան, բայց աչքերի մէջ չէր կարդացւում ոչ կարեկցութիւն և ոչ ներողամտութիւն: Համբ ու լուռ էին այդ աչքերը: Եւ ամբողջապէս լուռ էր, մութ, ամայացած տունը:

„ՆՈՐ-ՑՈՒՔԵՐ“

Սկսնակ գրողների և պատանի-
ների գրուածքների ժողովածու:

Ձեռքիս տակն է սկսնակ գրողների և պատանիների գրուածքների «Նոր-Ցուքեր» ժողովածուի առաջին գրքոյկը: Առհասարակ ամեն մի համակրելի գործ արժանի է խրախուսանքի: «Նոր-Ցուքեր»-ն էլ որպէս սկսնակների օրգան, անշուշտ արժանի է ուշադրութեան, նամանաւանդ երբ այդտեղ ասպարէզ են իջնում բոլորովին թարմ ոյժեր իրանց շնորհակալութիւնները փորձելու:

Կարդամ «Յառաջարան»-ից մի փոքրիկ կտոր. «Աչքի առաջ ունենալով այն հանգաժանքը, որ մեր սկսնակ գրողները և պատանիները այնքան էլ յարմարութիւն չունեն իրենց գրուածքները հրատարակելու, և այդ պատճառ է դառնում նրանց յուսահատուելուն. միւս կողմից էլ չկայ մի թերթ, ամսագիր, որ հաւաքէր առանձնապէս սկսնակ գրողների ամեն տեսակի գրուածքներ՝ թէ ընթերցանութեան և թէ մասամբ գուցէ նաև դասագրքերին նիւթ մատակարարելու համար: Ուստի մի խումբ ընկերներով, հայ գրականութեան այս պակասն զգալով՝ որոշել ենք խմբագրել պատանիների ու սկսնակ գրողների ամեն տեսակի գրուածքներ և լոյս ընծայել որպէս հաւաքածու միայն այն ժամանակ, երբ ստացած նիւթերը մի որոշ ցանկալի քանակութեան կը հասնին»: Բարի, միանգամայն օգտակար նպատակ, բայց տեւենք թէ որքան հարազատ է մնացել «Նոր-Ցուքեր»-ի յարգելի խմբագրութիւնը իր «Յառաջարան»-ին: Բանաստեղծական բաժնի առաջին ոտանաւորը՝ Արշալիր Բաբանի «Դժբախտ մօր ողբ»-ը, շատ թոյլ գրուածք է: Երևում է, որ հեղինակը դեռ չգիտէ բանաստեղծութիւններ գրելու ամենատարրական կանոնները: Որպէս զի ընթերցողը մեզ հետ համոզուի բաւական է առաջ բերել ոտանաւորի վերջին տունը:

Ու մայրական զոյգ աչերը
Կաթիլ-կաթիլ արտասուեց
Թըջեց որդու սառ դիակը՝
Սառ ձիւնի մէջ թաթախուած.

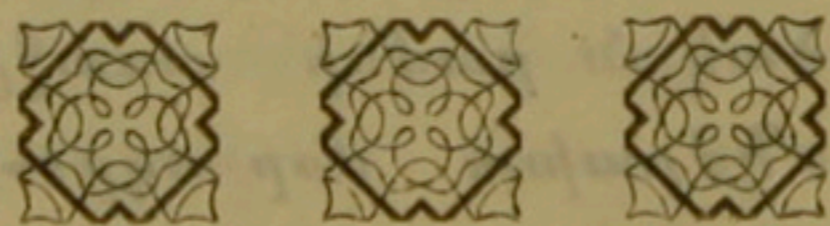
Ճ-ին Ա. Վշտունիի բանաստեղծութիւնը չի համապատասխանում ժամանակին: Այսպիսի խոշոր պատմական ըրպէին, երբ ժողովուրդը համակուած է մի ընդհանուր ցաւով, ապրում է վիշտ ու տառապանքի օրերում, երբ նրա կեանքի ծովը յուզվում է, ալիքներ բարձրացնում և անկասկած այդ ալիքները պէտք է հարուածեն բանաստեղծի զգայուն սրտի լարերին, ու որքան զորեղ լինի այդ հարուածը, որքան մեծ և սարսափելի լինեն ալիքները, այնքան էլ լարերը պէտք է դառնալի, ողբերգորէն հընչ-

են, արձագանքէն ժողովրդի ցաւերին. Գ. Գրիգորեանի ոտանաւորը նոյնպէս չի համապատասխանում ժամանակին, բացի դրանից վերջին չորս տողում երաժշտութիւնը կաղում է: Յաջող է Եղիշէ Տէր-Սաշատրեանի «Գեղանի մը» բանաստեղծութիւնը, որ ժողովածուի ամենայնջող ոտանաւորը կարելի է համարել. էլ չեմ խօսում Աւիսի «Կը գաս մի օր» ոտանաւորի մասին, որը, երևի, թիւրիմացութեամբ է մտել «Նոր-Ցուքեր»-ի մէջ:

Գալով մասնաւորապէս արձակներին, պէտք է խոստովանուել, որ համարեա բոլորն էր բշտիկներ են, որոնք դուրս են ժայթքում ամեն մի պատանու ուղեղից, երբ նա վարակվում է այսպէս ասած՝ գրելացաւով: Յիշատակութեան արժանի է միայն Ա. Վշտունիի «Մեծ ճանփին» արձակ բանաստեղծութիւնը, սակայն պէտք է խոյս տալ մէկ անգամ տպագրուած նիւթը երկրորդ անգամ տպագրելուց:

Ըստ երևոյթին «Նոր-Ցուքեր»-ի յարգելի խմբագրութիւնը մտաւիր է շարունակել ժողովածուների շարքը, ուստի և խորհուրդ կը տայինք, որ իր յետագայ ժողովածուների մէջ խմբագրութիւնը աւելի աշաւուրջ վերաբերուէր թէ՛ նիւթերի ընտրութեանը և թէ՛ նրանց արտաքին թերութիւնների ուղղումներին: Ինչ վերաբերում է գրքի արտաքինին, պէտք է ասած, որ թէ՛ շապիկը և թէ՛ տպագրութիւնը շատ սիրուն և մաքուր են, որոնք նպաստաւոր տպաւորութիւն են թողնում ընթերցողի վրայ:

Ն. Սաղոյեան

ՐԵՊՈՒԶՈՐ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Փառք ձեզ, հերոսներ	Գ. Մխիթարեան
Վրէժխնդրութեան զանգը	Ն. Հ. Սեւադա
Մայր Հայաստան	Գուրմարկունի
Մենութեան ժամին	Վիշտունի
Աշուն (արձակ բանաստ.)	Ջան-զիր
Պօէտին	Ս. Գալաչեան
Աշուն.	Գ. Մխիթարեան
Թառամում են ծաղիկներ	Գ. Մխիթարեան
Թռչնիկը	Ե. Սադոյեան
Ախ, ինչու, ինչու	Է. Նազարեան
Հայրենիքիս.	Ս. Գալաչեան
Աղօթք (Ստանիսլավ Պշիբըշևսկուց)	Յ. Յարութիւնեան
* *	Հ. Մազմանեան
Լռութիւնը (Լ. Անդրէեի)	Ե. Սադոյեան
Գրախօսական	Ե. Սադոյեան
Պոստ-Արկղ	

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՊՈՍՏ-ԱՐԿՂ

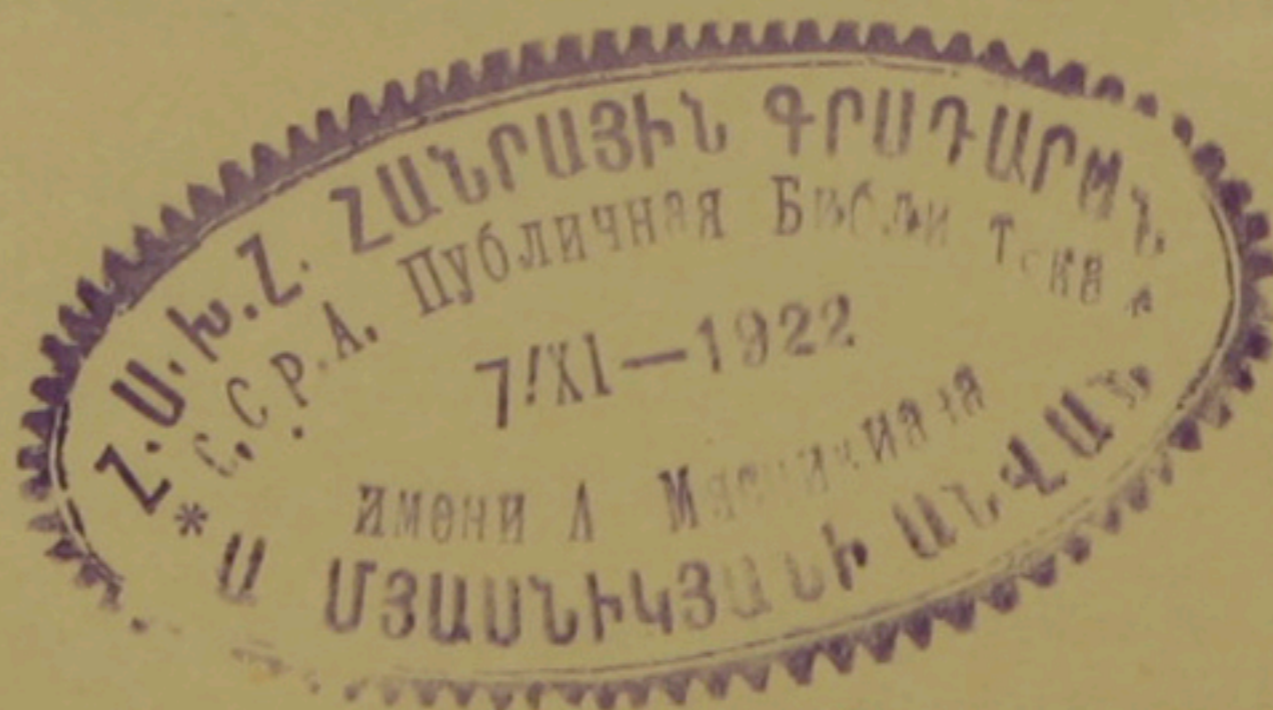
Մեր բոլոր աշխատակիցներին խնդրում ենք նիւթերը գրել թղթի մի երեսի վրայ, լայն միջանցքներ թողնել տողերի միջև և առանձին հոգ տանել, որ գրուածքը ղիւրընթեռնլի լինի գրաշարների համար:

Թիֆլիզ. Գ. Վաթեանին: Ձեր ոտանաւորը դժբախտաբար անկարող ենք տպագրել:

„ Ե. Տէր-Խաչատրեանին: Մնաց հետևեալ անգամին: Մադրասա. Գէորգ Նազարեանին: Սպասում ենք Ձեր նամակին: Վերին-Ազա. Վիշտունուն: „Նա գնաց“ արձակ բանաստեղծութիւնը մնաց հետևեալ անգամին: Ուղարկեցէք նորերը:

Ուստ-Հարա. Գ. Մխիթարեանին: Ուղարկեցէք արձակ գրուածքներ: Բաթում. Վահրամ Գարեանին: Ձենք կարողանում կարդալ: Պարզ գրեցէք: Մենք հօ իմաստուն չենք, որ իմանանք, թէ ինչ էք կամենում ասել:

Ալէքսանդրապոլ. Հ. Տէր-Յարութիւնեանին: Ձեն տպուիլ: Կարող էք յետ ստանալ:

Խմբ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՍԱՂՈՅԵԱՆ

